

in de vroegmoderne tijd een belangrijker informatiekanaal dan het geschreven en gedrukte woord. Waar het echter vooral om draait is de relatieve betrouwbaarheid van de drie communicatiemiddelen. Uiteraard waren het gesproken, geschreven en gedrukte woord onlosmakelijk met elkaar verweven. Belangrijker zijn echter het eigen karakter en de eigen functie van elk communicatiemiddel. Natuurlijk lasen frequente lezers op allerlei wijzen, naargelang de omstandigheden, oogmerken en seizoenen. Interessanter lijkt mij echter het leesgedrag van minder regelmatige lezers. Uiteraard lieten lezers zich slechts door drukwerk overtuigen als de inhoud ervan harmonieerde met het eigen standpunt. Hoe moet men deze evidentie echter rijmen met de voorstelling dat Van Thiel een bevindelijke kijk op geloofszaken zou hebben ontwikkeld door het lezen van stichtelijke boeken? (291) Natuurlijk was het protestantisme niet alleen de godsdienst van het gedrukte woord. (293) Wie heeft echter ooit het belang van het gesproken woord in het protestantisme ontkend? Zo zou men kunnen doorgaan. Men moet het boek, kortom, met verstand lezen.

Guido de Bruin

A. Meskens, *Joannes della Faille s. j. Mathematics, modesty and missed opportunities* (Belgisch historisch instituut te Rome. Bibliotheek LIII; Brussel, Rome: Belgisch historisch instituut te Rome, 2005, 177 blz., ISBN 90 74461 53 0).

De naam Joannes della Faille zal weinigen iets zeggen, al is hij ook niet geheel onbekend gebleven. Toen de jonge Christiaan Huygens zijn eerste boek schreef, waarin hij liet zien hoe de kwadratuur van een segment van een cirkel, ellips of hyperbool kon worden gevonden als hun zwaartepunt bekend was, bemerkte hij dat sommige van zijn bevindingen al achttien jaar eerder waren ontdekt. De Zuidnederlandse jezuïet Joannes della Faille had ze gepubliceerd in zijn boekje *Theoremata de centro gravitatis partium de circuli et ellipsis*, in 1632 verschenen te Antwerpen. Deze Della Faille is nu onderwerp van een gedetailleerde studie door de wetenschapshistoricus Ad Meskens, onder meer bekend van zijn werk over de wiskundebeoefening in het zestiende-eeuwse Antwerpen. Onmiddellijke aanleiding was de ontdekking dat het familiearchief van de huidige familie Della Faille nog tal van manuscripten en persoonlijke brieven van Joannes bevat. Samen met stukken uit archieven van de jezuïetenorde en uit de academie van Madrid maken deze het mogelijk zijn levensloop gedetailleerd te reconstrueren.

Het boek van Meskens gaat eerst in op de familie van Della Faille en op de situatie in Antwerpen, in het bijzonder ook het wiskundeonderwijs bij de jezuïeten. Vervolgens wordt de levensloop van Della Faille geschetst. Joannes della Faille werd geboren in 1597 in een voorname Antwerpse familie. Hij toonde zich zeer ontvankelijk voor de contrareformatorische geest die sinds 1585 in de stad veld won. Zijn leven werd getekend door vroomheid en een serieuze opvatting van zijn religieuze plichten. Hij werd opgeleid bij de jezuïeten, waar hij les kreeg van Gregorius a Sancto Vincentio, de grondvester van de wiskundige traditie bij de Antwerpse jezuïeten. Al jong besloot hij om zelf tot de orde toe te treden — niet geheel tot vreugde van zijn ouders. Vanaf 1620 onderwees Della Faille wiskunde aan de jezuïetencolleges te Dôle en Leuven. In 1629 werd hij benoemd tot leraar

aan de nieuw ingestelde *Estudios reales* te Madrid. Tot zijn dood in 1652 bleef hij actief in Spanje en aan het Spaanse hof, laatstelijk als adviseur en vertrouwensman van de infante don Juan.

Niet in de laatste plaats is het Meskens er echter om te doen de betekenis van Della Faille als wiskundige te schetsen. Volgens hem is de naam van Della Faille in de wiskundegeschiedenis ten onrechte in het vergeetboek geraakt. In hoofdstuk vier wordt een overzicht geboden van de door Della Faille nagelaten manuscripten. Voor het grootste deel bestaan deze uit weinig origineel werk, ongetwijfeld vooral opgesteld of afgeschreven als lesmateriaal, maar er zijn ook enkele werkstukken van meer belang. Een van deze geschriften, een verhandeling over kegelsneden, wordt door Meskens besproken in hoofdstuk vijf. De stellingen, door Della Faille zonder bewijs opgeschreven, worden door Meskens van moderne analytische bewijzen voorzien. Hoofdstuk zes tenslotte bespreekt Della Failles enige gepubliceerde werk, het bovengenoemde *De centro gravitatis*. Reeds Huygens had hiervoor de grootste lof.

Het initiatief om een studie aan Della Faille te wijden verdient zonder meer lof. Het moet echter gezegd dat het boek, zeker waar het zich op een internationaal publiek richt, een zorgvuldiger redactie had verdiend. Wat gezegd wordt over de Nederlandse en Antwerpse geschiedenis is naar mijn indruk alleen te volgen voor wie in dat onderwerp al goed thuis is. Het volgen van de wiskundige uiteenzettingen wordt bemoeilijkt door drukfouten en het ontbreken van verwijzingen naar de figuren. Merkwaardig is ook dat van *De centro gravitatis* nergens een volledige titelbeschrijving is opgenomen of de omstandigheden van publicatie worden vermeld. Temidden van zijn vele interessante materiaal lijkt Meskens soms de grote lijn wat uit het oog te verliezen. Della Failles briefwisseling biedt interessante doorkijkjes op zijn persoonlijke leven en dat van zijn familieleden, maar Meskens doet geen poging om nieuw licht te werpen op de wetenschappelijke activiteit van de jezuïetenorde als zodanig, een onderwerp dat de laatste jaren steeds meer in de belangstelling staat. Hij suggereert wel dat het de in zijn vroomheid verankerde bescheidenheid van Della Faille was die het hem verhinderde naam te maken in de wiskunde, maar dit wordt nauwelijks beargumenteerd. Het boek heeft al met al een wat rommelig karakter en voor wezenlijke historische vragen moeten we hier niet zijn. We mogen de auteur echter dankbaar zijn voor het rijke materiaal dat hij met deze publicatie toegankelijk heeft gemaakt.

Rienk Vermij

D. van Miert, *Illuster onderwijs. Het Amsterdamse Athenaeum in de Gouden Eeuw, 1632-1704* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2004; Amsterdam: Bert Bakker, 2005, 431 blz., ISBN 90 351 2808 7).

De laatste veertig jaar mag de geschiedenis van de Nederlandse universiteiten zich verheugen in een groeiende belangstelling. Er verschijnen nu met een zekere regelmaat boeken en artikelen over ons hoger onderwijs in het verleden en er is een werkgroep Universiteitsgeschiedenis. Ook het Amsterdamse Athenaeum Illustre, vanaf 1877 de

aan de nieuw ingestelde *Estudios reales* te Madrid. Tot zijn dood in 1652 bleef hij actief in Spanje en aan het Spaanse hof, laatstelijk als adviseur en vertrouwensman van de infante don Juan.

Niet in de laatste plaats is het Meskens er echter om te doen de betekenis van Della Faille als wiskundige te schetsen. Volgens hem is de naam van Della Faille in de wiskundegeschiedenis ten onrechte in het vergeetboek geraakt. In hoofdstuk vier wordt een overzicht geboden van de door Della Faille nagelaten manuscripten. Voor het grootste deel bestaan deze uit weinig origineel werk, ongetwijfeld vooral opgesteld of afgeschreven als lesmateriaal, maar er zijn ook enkele werkstukken van meer belang. Een van deze geschriften, een verhandeling over kegelsneden, wordt door Meskens besproken in hoofdstuk vijf. De stellingen, door Della Faille zonder bewijs opgeschreven, worden door Meskens van moderne analytische bewijzen voorzien. Hoofdstuk zes tenslotte bespreekt Della Failles enige gepubliceerde werk, het bovengenoemde *De centro gravitatis*. Reeds Huygens had hiervoor de grootste lof.

Het initiatief om een studie aan Della Faille te wijden verdient zonder meer lof. Het moet echter gezegd dat het boek, zeker waar het zich op een internationaal publiek richt, een zorgvuldiger redactie had verdiend. Wat gezegd wordt over de Nederlandse en Antwerpse geschiedenis is naar mijn indruk alleen te volgen voor wie in dat onderwerp al goed thuis is. Het volgen van de wiskundige uiteenzettingen wordt bemoeilijkt door drukfouten en het ontbreken van verwijzingen naar de figuren. Merkwaardig is ook dat van *De centro gravitatis* nergens een volledige titelbeschrijving is opgenomen of de omstandigheden van publicatie worden vermeld. Temidden van zijn vele interessante materiaal lijkt Meskens soms de grote lijn wat uit het oog te verliezen. Della Failles briefwisseling biedt interessante doorkijkjes op zijn persoonlijke leven en dat van zijn familieleden, maar Meskens doet geen poging om nieuw licht te werpen op de wetenschappelijke activiteit van de jezuïetenorde als zodanig, een onderwerp dat de laatste jaren steeds meer in de belangstelling staat. Hij suggereert wel dat het de in zijn vroomheid verankerde bescheidenheid van Della Faille was die het hem verhinderde naam te maken in de wiskunde, maar dit wordt nauwelijks beargumenteerd. Het boek heeft al met al een wat rommelig karakter en voor wezenlijke historische vragen moeten we hier niet zijn. We mogen de auteur echter dankbaar zijn voor het rijke materiaal dat hij met deze publicatie toegankelijk heeft gemaakt.

Rienk Vermij

D. van Miert, *Illuster onderwijs. Het Amsterdamse Athenaeum in de Gouden Eeuw, 1632-1704* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2004; Amsterdam: Bert Bakker, 2005, 431 blz., ISBN 90 351 2808 7).

De laatste veertig jaar mag de geschiedenis van de Nederlandse universiteiten zich verheugen in een groeiende belangstelling. Er verschijnen nu met een zekere regelmaat boeken en artikelen over ons hoger onderwijs in het verleden en er is een werkgroep Universiteitsgeschiedenis. Ook het Amsterdamse Athenaeum Illustre, vanaf 1877 de